

Özel Eğitim Alanında Psikolojik Danışma Ve Rehberlik

Özel Eğitim

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinmelerini karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime "özel eğitim" denir.

Ülkemizdeki özel eğitim hizmetleri, engel gruplarına göre oluşturulmuş özel eğitim okullarında yürütülmektedir. Ayrıca, özel eğitim gerektiren öğrencilerin normal okullarda akranlarıyla birlikte eğitim görmelerine de önem verilmektedir. "Kaynaştırma" olarak tanımlanan bu uygulamaların yaygınlaştırılmasına çalışılmaktadır. Ülkemizde halen; görme, işitme, ortopedik, zihinsel engelliler, süregen hastalığı olanlar, uyum güçlüğü olanlar, dil ve konuşma güçlüğü olanlar, üstün ve özel yetenekliler olmak üzere sekiz ayrı gruba özel eğitim okul ve kurumlarında kaynaştırma uygulamalarında özel eğitim tedbirleri alınarak eğitim hizmetleri verilmektedir.

Özel eğitim, bireyin bazı özelliklerinde meydana gelen zedelenme, normalden sapma, yetersizlik gibi özür ve engelleri nedeniyle, genel eğitimden yararlanamayan çocukların özel olarak geliştirilmiş program ve yetiştirilmiş personel ile özür ve özelliklerine uygun bir ortamında sürdürülen eğitim çalışmalarıdır.

Özür ve Farklı Grup Alanları

Özel eğitim alanı, özürleri ve farklı grupların nitelikleri yönünden her biri gereksinimleri, nitelikleri ve yapılacak uzmanlık yardımları farklı gruplardan oluşmaktadır. Özür ve farklı gruplar birlikte düşünüldüğünde, görme özürülüler, işitme özürülüler, konuşma özürülüler, ortopedik özürülüler, zihince özürülü olanlar, duygusal problemleri olanlar, sürekli hasta olanlar, suçlu ve korumaya muhtaç çocuklar, üstün zekalı ve üstün yetenekli çocuklar çok geniş ve birbirinden farklı grupları oluşturmaktadır.

Ayrıca her özür grubunun kendi içinde dereceleri bulunmakta, bazılarının ise birden çok özrü olabilmektedir. Özürün meydana gelişi, çocuk ve ailenin durumu da dikkate alınınca çok yönlü ve oldukça değişik eğitim ve rehberlik yardımını gerektiren bir geniş alan ortaya çıkmaktadır.

Eğitim Gereksinimleri

Özel eğitim alanının çeşitliliği, özür gruplarının niteliğine uygun farklı alanlarda yetişmiş uzmanların da devreye girmesini gerektirir. Özel eğitim alanındaki bir çocuk veya öğrencinin eğitim gereksinimini birkaç noktada yoğunlaşır. (1) Normal eğitim programına paralel bir "genel eğitim" görecektir. (2) Birey bu eğitimini özürünün çeşidine uygun olarak, çeşitli ve farklı araç gereçleri gerektiren, farklı özel koşullar içinde sürdürecektir. (3) Bazı hallerde de eğitimleri sırasında özüründen kurtulabilmesi için sağlık ve rehabilitasyon çalışmalarını da sürdürmek zorunda kalacaktır.

Özel eğitim programlarında, “genel” ve “özel” eğitimin bütünlüğü ilkesi korunmaktadır. Çağdaş anlamda eğitim; bireyin bedensel, duygusal, zihinsel, sosyal yeteneklerinin, kendisi ve üyesi bulunduğu toplum için en uygun şekilde gelişmesini sağlama ve en üst düzeye çıkarma sürecidir. Eğitimin bu amacı özel eğitim içinde aynıdır.

Özel Eğitim Alanındaki Rehberliğin Niteliği

Ülkemizdeki rehberlik personelinin bazıları özel eğitimde yapılan rehberliği genel eğitimdeki rehberlikten tamamen “ayrı” olarak görme eğilimindedirler. Bazıları ise özel eğitim alanında rehberlik yapacak kişinin önce “genel rehberliği” bilmesi sonrada özürülü çocukların farklı özellik ve gereksinimlerini inceleyerek yapılacak rehberliği bu farklılıklara uydurması gerektiği görüşünü vurgulamaktadır.

Genel rehberliğin temel felsefesine, ilke ve tekniklerine ağırlık veren bu ikinci görüş, meslek çevrelerinde daha çok kabul görmektedir. Buna göre, özel eğitim alanında rehberlik hizmetlerini kim yapacak sorusu biraz daha açıklık kazanmaktadır. Özel eğitim alanında görev yapacak danışmanlar, psikolojik danışma ve rehberlik lisans eğitimi görmüş olacak, özel eğitim alanının hangi özür grubunda çalışmayı planlıyor veya çalışıyorsa, o özür grubundaki çocukların özelliklerini, gereksinimlerini, özel koşullarını da öğrenecek demektir. Programın özel eğitim boyutu, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) programı içinde farklı gruplara ve özür gruplarına ilişkin “seçmeli dersler” olarak, yada “hizmet içi eğitim” programları ile gerçekleştirilebilir.

Halen uygulanmakta olan uygulamada, Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında, öğrencilerin özel eğitimle ilgili iki ders almaları durumunda, PDR mezunları özel eğitim alanına danışman olarak atanabilmektedir. Bakanlığın aldığı bu karar da belirtilen yöntemi destekler niteliktedir.

Özürülü bireyler için düşünülen rehberlik, tanım, amaç, teknik ve alanlar yönünden normal çocuklara yapılan rehberlik kapsamı ile aynıdır. Yalnız duruma göre bazı özür alanlarında çocuklar için yapılacak rehberlik biraz daha önem kazanır, daha derinliğine bir çalışma ve uzmanlaşmayı ve genel düzeydeki rehberlikten çok sabırlı ve becerili olmayı gerektirir.

Ülkemizdeki Özel Eğitim Örgütü

Örgün eğitim olarak özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi 5822 sayılı kanun gereğince, 1951 yılından beri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Bakanlık Merkez Örgütünde de Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı dışında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğüne bağlı, Ortopedik Sakatların Rehabilitasyonu ve Ruh sağlığı Merkezi bulunmaktadır. Adalet ve İçişleri Bakanlıkları da özel eğitimle ilgili olarak, özellikle suç işleyen ve suça yönelmiş çocuklarla ilgili çalışmalar yapmaktadırlar. Çalışma bakanlığında da İş ve İşçi Bulma Kurumunda Sakatlara İş Bulma Şubesi bulunmaktadır.

İl Örgütü

Milli Eğitim Bakanlığının özel eğitime ilişkin işleri Milli Eğitim Müdürlüklerince yürütülmektedir. İllerin çoğunda Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı olarak “Rehberlik ve Araştırma Merkezleri” ulunmaktadır. Bu merkezler buldukları il ve çevrelerinde, özel eğitime gereksinimi olan çocukların taranması ayırımı, öğretmen seçimi, hizmetiçi eğitimle öğretmenleri yetiştirme, program hazırlama, sınırlı ölçüde terapi çalışmaları, araştırma ve yayın gibi görevler yapmaktadırlar.

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili işler, “Koruma Birlikleri” tarafından yürütülmektedir. 6972 sayılı kanuna göre kurulmakta olan birlikler daha çok korunmaya muhtaç çocukların bakım, korunma ve eğitimlerinde gerekli maddi olanakların sağlanması ile görevlidirler.

Bazı illerde, özel eğitime muhtaç çocuklardan bazı özür grupları için açılmış, Körler Okulu, Sağırılar Okulu ve Yetiştirme yurtları; Özel eğitim okulu, Ortopedik Özürlüler Okulu gibi okullar açılmış olmalıdır.

İllerin hemen hepsinde korunmaya muhtaç çocuklar için açılmış bulunan Bakım ve Yetiştirme Yurtları vardır. Korunmaya muhtaç çocuklardan, 0-6 yaş grubuna girenler “bakım” yurtlarında, 7-18 yaş grubuna girenler ise “yetiştirme” yurtlarına alınmaktadırlar.

Özürlü Çocukların Rehberlik Gereksinimleri

Her öğrencinin yeterli ya da yetersizlikleri ne olursa olsun bireysel ve yaşam amacına erişebilmesi ve gizilgüçlerini kullanabilmesi, geliştirilebilmesi için yardıma gereksinimi vardır. Özürlü bireylerin farklı niteliklerinden dolayı onlara götürülecek rehberlik hizmetleri de normal bireylerden biraz farklı olacaktır.

Özürlü Çocukların Genel Nitelik ve Sorunları

Özürlü çocukların özürlerinden ve özürlü olmalarına karşı çevresindeki kimselerin aldığı tutumlardan dolayı daha sistemli, sürekli ve çeşitli alanlarda özürlü olmayanlara göre rehberliğe daha çok gereksinimleri vardır.

Özürlü Çocukların Nitelikleri ve Sorunları

Belirli bir özür grubuna bağlı olmaksızın, özürlü çocukların genel nitelikleri ve sorunları aşağıda belirtilmiştir.

- 1- Özürlü olduklarından kendi kişisel durumlarına ve çevresinde olan durumlara uyum sağlamada güçlükleri vardır.
- 2- Kendilerini tanımak ve özürlü bir kişi olarak özel durumlarını kabul etmeleri için sistemli çalışmalar yapmayı gerektirirler.
- 3- Yakın çevresindeki kimseler, ana-baba ve akrabaları ili ilişkilerinde anlayış ve etkileşim zorlukları vardır.

4- Çevresindeki kişilerin özürllülüğe karşı gösterdikleri olumsuz davranış ve tutumları sonucu birçok ruhsal, duygusal ve kişilik problemleri ile yüz yüze gelirler.

5- Genellikle ana, baba, kardeşleri ve yakın çevresindeki insanlar tarafından kabul edilmekte problemler ortaya çıkar, birçok temel gereksinimlerinden yoksun kalabilirler.

Rehberlik Hizmetlerinin İşlevleri

Özellikleri ve sorunları farklı olmasına karşın normal bireylere götürülen temel rehberlik hizmetleri özürllü bireyler için de geçerlidir. Ancak kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik alanlarında yapılan değişiklikler özürllü bireylerin gereksinimlerini daha iyi karşılamaktadır. Özürllü bireylere götürülecek rehberlik hizmetlerinin temel işlevleri aşağıda belirtilmiştir.

1-Özürllülerin “ilgilerinin” ve “yeteneklerinin” geliştirilmesine yardımcı olacak ve bireyi bu doğrultuda en fazla çabayı göstermesi için güdüleyecek etkinlikler, geziler, grup tartışmaları, kişisel görüşmeler vb. başlatmak ve artırmak.

2-Öğrenciyi, “sağlıklı bir benlik kavramı” geliştirerek özürllülük halini aşabilmesi, kendini gerçekleştirebilmesi ve tam işlev yapan birey durumuna gelebilmesi için güdülemek, özendirmek ve bu yolda geri bildirim olumlu tepki alabileceği durumlar sağlamak.

3-Öğretim ve rehberlik hizmetleri arasındaki işbirliğini geliştirmek; özürllü öğrenciyeye eğitsel olanakları ve uygun yaşantıları, öğretmen-danışman-yönetici birlikteliğiyle sağlamak.

4-Öğrencilerin verimini artırması için, normal sınıf çalışmaları dışında kendisine ek okuma, çalışma ve deneyim olanaklarını yaratmak.

5-Öğrencinin, benlik tasarımı, ilgileri ve akademik başarısıyla tutarlı, kendini gerçekleştirebileceği bir eğitim programı hazırlamak.

Özel Eğitim Alanında Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Özel eğitim alanında, rehberliğin amacı, bireyin, çevresini, içinde bulunduğu toplumu tanımasına, yeteneklerini en uygun bir şekilde kullanmasını ve geliştirmesini, karşılaştığı problemleri çözme ve en uygun kararları alma yeterliliği kazanmasına, toplum içinde severek yapacağı bir iş sahibi olmasını sağlamaktır.

Özel eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, duruma göre değişik kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Çocuğun devam ettiği okul bunların dışında gelmektedir. Rehberlik merkezleri, hastane klinikleri, iş ve işçi bulma kurumu, rehabilitasyon merkezleri ile her özür alanı ilgili kurulmuş dernekler bu hizmeti yürütmeye çalışan kurumlar arasındadır.

Bireyi Tanıma ve Bilgi Toplama Hizmetleri

Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetlerinde başta gelen hizmetlerden biri çocuğun kendisi, çevresi, ailesi, iş ve meslek durumları hakkında bilgi toplamaktır. Tanımanın kapsamına çocuğa ve özüne, diğer özelliklerine ve durumlarına ilişkin bilgiler ile çevre, iş ve mesleklere ilişkin bilgiler, okullar ve bu okullara girebilmeye ilişkin bilgiler de girmektedir.

Çocuğun gelişim ve uyumunu etkileyecek aile ve çevreye ilişkin diğer bilgiler arasında, ailenin ekonomik, sosyal, kültürel durumu, ailedeki çocuk sayısı, aile içinde aynı ya da ayrı türden özürli kişi bulunup bulunmadığı, çocuğun aile içindeki yeri gibi bilgiler sayılabilir.

Çocuk hakkında toplanmış bilgilerin ışığı altında çocuğa kendini tanıması için fırsat ve olanaklar hazırlanmalıdır. Çocuğu tanımak kadar, çocuğu kendisine tanıtmakta rehberlikte çok önemlidir.

Duruma Alıştırma Hizmetleri

Çocuğun yeni durumlara, geldiği okula, sınıfa ve ortama, çevreye alıştırılması, rehberliğin üzerinde önemle durması gereken konulardan birisidir. Yatılı okullarda alıştırma daha çok önemli olmaktadır. Çocuk için okul her şeyi ile yeni, değişik ve yabancıdır. Araçlar farklıdır. Malzeme farklıdır. Uyulacak yeme, yatma, çalışma ve genel yaşam kuralları farklıdır. Yeni ve farklı şeyler çocuğu tedirgin eder.Çocuğun ortama ve günlük yaşama uyum sağlayabilmesi için bu dönemin iyi planlanıp uygulanması gerekir.

Rehberlik ve Yönelme

Çocuk özel eğitimin kurumuna geldiği andan başlayarak çocuğun hangi sınıfa yerleştirilmesi ve seçimli derslerden hangisini alması, bunlara bağlı olarak bir üst okula , sanata ve hayata yöneleceği, sanat yada okul ise hangi okul veya hangi sanata yöneltilmesi gerektiği hususunda uygun karar verilebilmesini kapsayan bir seri yönelme söz konusudur. Yönelmenin uygun ve geçerli olması yöneltilen çocuk ve yöneltilecek ders, okul, iş, sanat, konuların nitelik ve taleplerini çok iyi bilmeye ve bunların birbirlerine uygun düşüp düşmediklerini kestirmeye bağlıdır.

Yönelmede İzlenecek İlkeler

Çocukların uygun şekilde yöneltmeleri için dikkate alınması gereken hususlar aşağıda özet olarak belirtilmiştir.

1-)Yönelmede, tavsiye yolu ile öğrencilere yön vermekten kaçınmalı, öğrencilerin kendi kendilerini yönlendirmelerine önem verilmelidir. Yönelmede ana ve baba, öğrenci ve öğretmenlerin sıkı bir işbirliği yapması ve öğrencinin kendisi ile iş ve meslekler hakkında bilgi edinerek, meslek tercihini kendisinin yapması esastır.

2-)Yönelme, öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, gereksinimleri, kararlı hale geldiği bir yaşta yapılmalıdır.

3-)Yönelme, çocuğun bütün öğrenim hayatında gösterdiği başarılar, özellikler, ilgiler, yetenekler, kişilik özellikleri ve özür durumu dikkate alınarak, çocuğun ailesinin, öğretmenlerin, varsa çocuğa yardım eden iş öğreticisinin görüşleri alınarak danışman tarafından yapılmalıdır.

4-)Yönelme yıllarında çocuklar çevredeki işler, meslek okulları, meslekler ve gerekler hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmalıdır.

5-)Yönelme yıllarında yakın çevrede çocuklar için okul içinde ve dışında çeşitli işlerde çalışma olanağı sağlanmalı, birinci elden yaşantılar kazanmalıdır.

6-)Çocuklara iş ve çalışma ortamı ve koşulları hakkında temel bilgiler verilmelidir.

7-)Yönelme yıllarında çocukların görmediği, bilmediği, yakın çevrede bulunmayan işler, meslekler ve gidilecek okullar ile ilgili bilgiler verilmeli, çeşitli işlere karşı çocukta ilgi uyandırılmalıdır.

8-)Özürlü çocukların yöneleceği işlerin toplumda uzun ömürlü olmasına dikkat edilmelidir. Kısa zamanda o işe ihtiyaç kalmaması halinde işsiz kalabilecekleri düşünülerek, yönelmede geçişi kolay veya uzun ömürlü işler tercih edilmelidir.

9-)Yönelme değişmeye açık olmalı, ortaya çıkan durumlarda, gerekirse iş ve meslek değiştirilerek yönelme yeniden yapılmalıdır.

Özürlülerle Psikolojik Danışma

Her insan günlük hayatında uyum gerektiren birçok problemler ile yüzyüze gelir. Özürlü çocuklar özürlerinin yarattığı engeller ve sıkıntılar ve çevresindeki insanların gösterdiği bazı olumsuz tepkiler, tutum ve davranışlarından dolayı birçok uyum problemleri ile yüz yüze gelirler. Bazı ciddi duygusal problemler yönünden normal çocuklara kıyasla daha çok sorunları olduğu söylenebilir. Bireyin danışmaya üzüntüsünü, sevincini paylaşacak, çözemediği problemi çözümede, veremediği kararı vermede kendisine yardım edecek psikolojik danışma personeline ihtiyacı vardır.

Yaratılacak Psikolojik Danışma Ortamı

Özürlü öğrencinin büyümesi, gelişmesi için gerekli rehberlik hizmetlerinin işlevlerini gerçekleştirmesinde, danışmanın, öğretmenin kişisel özellikleri ve öğrenciye karşı olan tutum ve yaklaşımları, öğrenciyle etkileşimleri büyük önem taşımaktadır.(rogers 1961)

Rogers'in geliştirdiği "danışanı merkeze alan danışma kuramında " bireyin kendini geliştirme gücünü etkin kılacak koşulları üç noktada toplanmaktadır. Bunlar, a)Danışmanın içtenliği, b) Danışanı koşulsuz olarak olumlu kabulü, c) Danışana karşı olan empatik anlayışı ve bu anlayışını kişiye iletişi koşullarıdır.

Bireyin Tercihlerini Özgürce Yapabileceği Bir Ortam Yaratmak

İyi bir öğretmenin ve iyi bir danışmanın niteliklerini belirtirken öğretmen ve danışmanların ancak, bireyin korku, savunma ve sağlığına saygı duyarak yol gösterebileceğini, yardımcı olabileceğini vurgulamaktadır. Maslow'a göre gelişmekte olan birey için en temel gereksinme "güvenlik" gereksinmesidir. Bu yüzden birey kendi istekleriyle diğerlerinin istekleri arasında bir seçim yapmak zorunda bırakılınca, diğerlerinin onayını yitirmek korkusuyla kendi isteklerini bastırarak, inkar edecek ya da kontrol altına alacaktır.

Danışmanın, danışana kendini güvenlik içinde, her türlü şiddet ve korkudan uzak hissedeceği, özgür seçme koşullarını yaşayabileceği bir ortam oluşturması, danışanla açık ve dürüst ilişkilere girmesi rehberlik ve psikolojik danışma sürecini daha verimli kılacaktır.

Özürülülerin Psikolojik Danışma Gerektiren Temel Sorunları

Özürü çocuklara yapılacak temel bazı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri özet olarak aşağıda belirtilmiştir.

- 1- Özürü çocuklara okula ve okuldaki olanaklardan nasıl yararlanacakları konusunda rehberlik yapılmalıdır.
- 2- Özürü çocuklar başkaları ile özellikle karşı cins ile sosyal ilişkiler kurma ve devam ettirmede psikolojik yardıma ihtiyaç gösterir.
- 3- Özürü ve özellikle korunmaya muhtaç çocuklar uygun şekilde beslenme alışkanlığı geliştirme, neyin, ne zaman ve ne miktarda nasıl yeneceği konusunda yardıma ihtiyaçları vardır.
- 4- Özürü çocuklar yaşamlarını çeşitlendirme ve zenginleştirmek için boş zamanlarını yararlı ve hoş geçirme ve değerlendirmede rehberliğe ihtiyaç duyarlar.
- 5- Özürü ve korunan çocukların sosyal yaşantıları sınırlı olduğundan toplumsal ve sosyal olayları anlamada zorluk çekerler.
- 6- Meslek veya iş seçme, işyerine uyum sağlama ve işini devam ettirmede de çocukların önemli problemleri olmaktadır.
- 7- Eş seçme, evlenme, aile sorumlulukları ve aile hayatının devamlılığını sağlamada sürekli yardıma gereksinim duymaktadır.
- 8- Duygusal ve ruhsal problemlerin çözümünde sürekli sistemli yardım almaları gerekir.
- 9- Özürü çocuklar belirli derecede ekonomik ve sağlık problemleri ile yüz yüzedirler.

Rehabilitasyon

Fransızca'dan dilimize geçmiş olan "rehabilitasyon" sözcüğü, bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını veya yetersizliğini gidermek anlamında kullanılmaktadır. Rehabilitasyon kavramı, literatürde daha geniş ve ayrıntılı olarak, doğuştan veya sonradan olan çeşitli sebeplerden dolayı beden, zihin, duygu ve sosyal özelliklerinde belirli oranda ya da sürekli olarak görev kaybına uğrayarak yetersiz kalan normal yaşam gereklerine uymayan, engellenmiş kişileri normal seviyeye getirmek amacıyla yapılan tedavilerin tümüdür.

Rehabilitasyon ve Özel Eğitim

Rehabilitasyon ve özel eğitim, özürlü ve sakat bireylerin "zedelenme", "yetersizliği", "engelleri", "özürleri" ile ortaklaşa ilgilenirler. Rehabilitasyonda ağırlık kişinin zedelenme durumu olmak üzere yetersizliği ve özrü üzerinde durulur ve kişinin yetersizliğinin niteliği dikkate alınır.

Özel eğitime muhtaç çocuk çoğunlukla yetersizliği olan çocuktur. Görmesinde, işitmesinde, konuşmasında ve benzeri özelliklerinde güçlüğü olan çocukları, bu güçlüklerinden dolayı düştükleri yetersiz durumdan kurtarma çalışmaları özel eğitim alanını meydana getirir. Özel eğitim ve rehabilitasyon alanlarının kendine özgü özel nitelikleri olsa da bir yerde benzer özellikleri olan alanlardır.

Rehabilitasyon Çalışmaları

Rehabilitasyon çalışmaları özür veya sakatlığı olan bireylerin incelenerek, kayıp düzeyine göre gruplaştırılması, onlar için uygun rehabilitasyon ortamlarının düzenlenmesi, uygun yöntemlerin seçimi, seçilen yöntem için gerekli araç-gereçlerin belirlenmesi ve sağlanması, yöntemin uygulanması, araçların kullanılması gibi değişik, ama birbirine bağlı bir dizi çalışmalardan meydana gelir.

Rehabilitasyona alınacak yetişkin ya da öğrenciler incelenirken bireysel olarak zedelenme durumları, yetersizlikleri, yeterli olduğu durumlar, karşılaştığı güçlük ve engellerin neler olduğu belirlenir. Bireylerin ihtiyaçlarına göre "rehabilitasyon grupları" oluşturulur.

Rehabilitasyon Danışmanlığı

Özürlü bireylerin kişilik gelişimi, günlük yaşama, işe, çevreye uyum ve meslek seçme gibi sorunlarına yardımcı olmak üzere gelişen psikolojik danışma alanına "Rehabilitasyon danışmanlığı" adı verilmektedir. Rehabilitasyon danışmanının çalışma alanına giren konular aşağıda özet olarak belirtilmiştir.

- 1- Özürülleri özel türlerine göre sınıflandırma, derecelendirme, teşhis araçları ve yöntemlerini kullanarak bilgi toplama.
- 2- Özürlü bireyleri ilgilerine, meslek değerlerine ve yaşam hedeflerine ilişkin konularında test ya da test dışı teknikler kullanarak değerlendirme.
- 3- Doğuştan olan veya sonradan oluşan özürlere uygulanabilecek farklı eğitim ve mesleki gelişim modelleri geliştirme.

- 4- Toplumda özörlölere karşı olumsuz tutum ve kalıp yargıların özörlölerin benlik tasarımları üzerindeki etkilerini inceleme ve önlemler alma,
- 5- İş yaşamı, iş kanunu, yasaların sakatlara tanıdığı haklar ve sorumluluklar konusunda bilgi toplama ve sakat kişileri bilgilendirme,
- 6- Çeşitli türden özrü olan bireylere iş piyasası, olanaklar ve koşullar hakkında araştırma yapma, bilgi toplama, iş bulma ve yerleştirmede rehberlik yapma,

Aile Danışmanlığı ve Ana-Baba Eğitimi

Ölkemizde ve genelde yaygın olan “Çekirdek aile” tipi, anne baba ve çocuklardan oluşan bir birimdir. Toplumun en küçük birimi olan ailede herkesin üzerine düşen görev ve sorumlulukları vardır.

Aileye Yapılacak Rehberliğin Önemi

Özel eğitimde aileye yapılacak rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, normal okullarda yapılan aile danışmanlığı ve ana-baba eğitimi hizmetlerden daha çok önem taşımaktadır.

Ailelerin Merak Ettikleri Bazı Temel Sorular

Özörlü çocukları olan ana babalar, okul rehberlik ve danışma hizmetinden bazı beklentileri olmakla birlikte bazen açık olarak dile getiremeyebilirler. Ana babalar özörlü çocuklarından dolayı başkaları tarafından suçlanmaya razı olamazlar ve bundan hoşlanmazlar. Bu bakımdan danışmanların aile ile olan rehberlik çalışmalarında bu hususa dikkat etmeleri gerekir.

Özörlü Çocuk Ailelerinin Tepkileri

Çocuğunun özörlü olduğunu öğrenen her anne-baba duruma hazır olmaktan ve ne yapacağını bilememekten bir bocalama dönemi geçirir ve kendisine özgü davranışlar ve tepkiler gösterir. Her anne-baba çocuğunun özörlü oluşunu kabulleninceye kadar “reddetme”, kızgınlık”, “uzlaşma”, “depresyon” ve “kabul” gibi duygusal aşamalardan geçer. Bazı anne-babalar bu aşamaları daha kısa sürede yaşayıp kabul aşamasına ulaşırken bazı aileler bir aşamadan diğerine geçebilmek için daha uzun bir süreye gereksinim duyarlar. Bazıları ise kabul aşamasına hiç ulaşamayabilirler.

Aile Danışmanlığı

Aileler, hangi aşamada olursa olsunlar çocuklarının yaşamındaki çeşitli gelişim dönemlerinde ve hem de kendi kişisel ve duygusal yaşantıları yönünden çoğu kez profesyonel psikolojik danışma ve rehberlik yardımına gereksinim duyarlar.

“Aile danışmanlığı” altında toplanabilen bu danışmanlık hizmetleri anne ve babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin duygu ve düşüncelerini anlamalarına yardım eder. Aile danışmanlığı hizmetleri çocuğun özrü, özellikleri, nedenleri ve çeşitli gelişim alanları hakkında bilgi veren “anne ve baba eğitimini” de kapsar.

Aileye Psikolojik Danışma

Anne ve babalar psikolojik danışma sürecinde kendilerine ve çocuklarına ilişkin duygularını paylaşır. Psikolojik danışma süreci içinde anne ve babaların anne-baba-çocuk arasındaki duygusal problemlerin sebep olduğu çatışmaları anlamalarına, anne-babaların kaybettikleri güveni tekrar kazanmalarına yardım edilir. Kendi becerilerine inanmaya başlamaya ve sosyal çevre ile daha fazla iletişime girmelerine yardımcı olma psikolojik danışmanın hedefleri arasındadır.

Ayrıca, diğer özürlü çocukları olan ailelerle birlikte "grup" çalışmaları yapılarak anne-babaların yalnız olmadıklarını anlamaları, kendi sorunlarına benzer sorunları olan daha pek çok anne-baba olduğunu öğrenerek onlarla duygu ve düşüncelerini paylaşmaları sağlanır. Aile üyelerinin uyum kapasitelerinin normal şekline dönüştürülmesi üzerinde odaklaşılan grupla psikolojik danışma çalışmalarında "yansıtma" "açıklama" "özetleme" gibi etkileşim teknikleri kullanılarak grup üyelerinin uyarılara daha sağlıklı tepkiler göstermeleri ve iletişim kurmaları için çaba harcanır.

Özürlü ailelerle yapılacak toplu görüşmeler, konferanslar, gösterilecek filmler, kendi çocuğunun adını ve aileyi açığa çıkarmadan genel olarak özrünün mahiyetini, alınması gereken tedbirleri ve bu konuda aileye düşen görevlerin neler olduğunu, ailenin okul ve sınıf ile nasıl işbirliği yapması gerektiğini açıklama fırsatları vermektedir. Ayrıca veliler arasında yapılacak küçük grup toplantıları onların birbirlerine yardımcı olmalarına fırsat hazırlamakta ve çok verimli olmaktadır.

Ana-Baba Eğitimi

Anne-baba eğitimi programlarında, anne-babalara, çocukları ile etkili ilişki kurma yollarını ve çocuklarının davranışlarını kontrol etmeyi öğretmede yardımcı olunur. Anne-baba-çocuk ilişkisi ve belli becerilerin kazandırılması üzerinde yoğunlaşılır. Anne-baba eğitimi programları, çocuğun okul ortamında öğrendiklerini ev ortamına ve gündelik yaşama genelleştirebilmesi, eğitim süreci içinde ev ile okul arasında davranış hedefleri yönünden paralellliğini sağlama açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, çocuğun problemlerine ve uygun olmayan davranışlarına yönelik bilgi ve özel becerilerin öğretilmesi ile anne-babaların kaygılarının azaltılması sağlanabilir.

Ana-Baba Eğitiminin Temel Konuları ve İlkeleri

Ana-baba eğitiminin yoğunlaştırılacağı konular, ilkeler ve izlenecek yollar aşağıda özet olarak belirtilmiştir.

1-Özürlü çocukların öğretmenleri ile ana-baba arasında içten bir ilişki kurulması ve etkileşim içinde olmalarında büyük yarar vardır.

2-Ana babaya çocuğunun durumu davranışları gösterilmeli, özrünün sebepleri anlatılmalı ve sorularının cevabı açıklanarak durumu, gerçeği görmesi sağlanmalıdır.

3-Ana baba ile ihtiyaca ve duruma göre mümkün olduğu kadar çok görüşme yapılmalı ve problemi hakkında konuşularak kaygı ve suçluluk duygusunu atması, teselli olması sağlanmalıdır. Bu durumla ilgili sıkıntıları, üzüntüleri giderilmelidir.

4-Anne ve babalar okulda toplanarak çocukları faaliyet içinde iken görmeleri sağlanmalı, ailelerin problemler üzerinde kendi aralarında bireysel ve grupça konuşmaları uygun çözüm yolları bulmalarına olanak vermelidir.

5-Ana babaya okulda çocuğa yaptırılan uygulama ve faaliyetlerin ve kazandırılmaya çalışılan beceri ve alışkanlıkların evde de devam ettirilmesi gerektiği, belirtilmelidir.

6-Öğretmenler ve danışmanlar mümkün olduğu kadar aileleri ziyaret etmeli, çocuğun ev şartları ve eğitim olanakları görülmeli, aile ile işbirliği artırılmalı, okulda başlatılanların evde devam edilip edilmediği gözlenmelidir.

7-Çocuğun evdeki herkes tarafından içten kabul görmesi, ailede çocuğa karşı olumlu, ılımlı tutum ve davranışlar sağlanmalıdır.

8-Aile bireyleri çocuğun temel ihtiyaçlarının, uygun şekilde karşılanmasında yeterli anlayış bilgi ve beceriye sahip kılınmalıdır. Özürlülerin normal çocuklardan farklı olmadıkları temel ihtiyaçlarının karşılanmasında belki biraz daha başkalarının anlayış ve yardımlarına gereksinimleri olacağı belirtilmelidir.

Bilgi Verici Danışmanlık

Psikolojik danışma ve anne-baba eğitimi olarak iki alanda sürdürülen aile danışmanlığı çalışmalarına her iki alanı da kapsayan “Bilgi Verici Danışmanlık” adı ile yeni bir yardım şekli eklenmiştir.

McDowell, aile danışmanlığı çalışmalarının, 1)Bilgi Verici Danışmanlık, 2)Psikoterapi, 3) Ana-baba Eğitimi Programları olmak üzere 3 ana başlık altında gruplanabileceğini belirtmiştir.

Bilgi verici danışmanlığın niteliği, özürli çocukların anne-babalarına çocuklarının özrüne ilişkin “tanı”nın bildirildiği tek yönlü bir süreçten, uzman-anne-baba arasındaki çift yönlü dinamik bir ilişkiye kadar değişmektedir. Bilgi verici danışmanlıkta belli bir özür hakkında, ne olduğu, nedenleri, özellikleri, gelişim alanları, çocuğun ihtiyaçları hakkında aileye bilgi verilir. Bu süreç içinde ailelerin çeşitli duygu ve tepkilerini yaşamaları sağlanmalıdır.

Bilgi verici danışmanlığın bir “grup ortamı” içinde yapılması, ailelerin birbirleriyle ve danışmanla karşılıklı bilgi, duygu, düşünce ve deneyim alışverişi yapmalarını ve sorular sormalarını sağlamaktadır. Anne-babalar arasında böyle bir etkileşimin olması yalnız olmadıklarını fark etmelerine ve farklı çözüm yollarını öğrenmelerine de olumlu etki yapmaktadır.

Bütün bunların yanı sıra, bilgi verici danışma süreci içinde aileye her türlü konu ile ilgili sorular sorabilmesi için fırsat verilmeli ve bilgi verme düzeyinde her türlü yardım sağlanmalıdır. Bilgi verme, çocuğun özrünü, çeşitli kurumları, ailenin ve çocuğun sahip olduğu yasal hakları da kapsamalıdır. Çocuğa belli becerilerin kazandırılması, davranış problemlerinin kontrol edilmesi ve çocuk ile etkili ilişki kurma yolları üzerinde durulmalıdır. Anne-baba eğitimi, ailelerden gelen istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda yönlendirilmektedir.

REHBERLİK HİZMETLERİNİN İŞLEVLERİ

Özellikleri ve sorunları farklı olmasına karşın normal bireylere götürülen temel rehberlik hizmetleri özürlü bireyler için de geçerlidir. Ancak kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik alanlarında yapılan bazı değişiklikler özürlü bireylerin gereksinimlerini daha iyi karşılamaktadır. Özürlü bireylere götürülecek rehberlik hizmetlerinin temel işlevleri aşağıda belirtilmiştir.

1. Özürlülerin “ ilgilerinin” ve “yeteneklerinin” geliştirilmesine yardımcı olacak ve bireyi bu doğrultuda en fazla çabayı göstermesi için güdüleyecek etkinlikler, geziler, grup tartışmaları, kişisel görüşmeler vb. başlatmak ve artırmak.
2. Öğrenciye, “sağlıklı bir benlik kavramı” geliştirerek özürlülük halini aşabilmesi, kendini gerçekleştirebilmesi ve tam işlev yapan birey durumuna gelebilmesi için güdülemek, özendirmek ve bu yolda geri bildirim olumlu tepki alabileceği durumlar sağlamak.
3. Öğretim ve rehberlik hizmetleri arasındaki işbirliğini geliştirmek; özürlü öğrenciye eğitsel olanakları ve uygun yaşantıları, öğretmen-danışman-yönetici birlikteliğiyle sağlamak. Bu durum, öğretim programını, bireysel olarak özürlülerin gizil güçlerine uygun bir biçimde, esnek olarak ayarlamak öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerini geliştirmelerine yardımcı olmakla sağlanabilir.(Jordan ve Kith 1971)
4. Öğrencilerin verimini artırması için, normal sınıf çalışmaları dışında kendisine ek okuma, çalışma ve deneyim olanakları yaratmak.
5. Öğrencinin, benlik tasarımı, ilgileri ve akademik başarısıyla tutarlı, kendini gerçekleştirebileceği bir eğitim programı hazırlamak.

REHBERLİK VE YÖNELTME

Çocuk özel eğitim kurumuna geldiği andan başlayarak çocuğun hangi sınıfla yerleştirilmesi, seçilmiş derslerden hangisini alması,bunlara bağlı olarak, bir üst okula sanata ve hayata mı yöneleceği, sanat ya da okul ise hangi okul veya hangi sanata yöneltilmesi gerektiği hususunda uygun karar verebilmesini kapsayan bir seri yönettme söz konusudur. Yönettmenin uygun ve geçerli olması yönettelen çocuk ve yönettilecek ders, okul, iş ve sanat, konuların nitelik ve taleplerini çok iyi bilmeye ve bunların birbirine uygun düşün- düşünmediklerini kestirmeye bağlıdır. Aynı zamanda bu uygunluğu çocuğun kendisinin fark edip, kararı kendisinin vermesi gereklidir.

Özel eğitim kurumunda çalışan rehberlik personelleri, özür grubu için geçerli ve yararlı olabilecek okul, iş ve meslekleri saptamalıdır. İlgili okuldaki özür grubunun yapabilecekleri ve özellikle yakın çevrede bulunan işleri ve meslekleri saptamalıdır. Bu okul, iş veya görevlere nasıl başvurulacağını, onlara nasıl gireceğini, aranan ve orada bulunan koşulların neler olduğunu gösterir bilgiler toplamalı ve özürlülerin bilgisine sunmalıdır. Yönettmede bireyin nitelikleriyle iş ve mesleğin nitelikleri hakkındaki bilgilerden yararlanılmalıdır.

YÖNELTMEDE İZLENECEK İLKELER

Çocukların uygun şekilde yönettirmeleri için dikkate alınması gereken hususlar aşağıda özet olarak belirtilmiştir:

1. Yönettirmede, tavsiye yolu ile öğrencilere yön vermektan kaçınmalı, öğrencilerin kendi kendilerini yönettirmelerine önem verilmelidir. Yönettirmede ana-baba, öğrenci ve öğretmenlerin sıkı bir işbirliği yapması ve öğrencinin kendisi ile iş ve meslekler hakkında bilgi edinerek, meslek tercihini kendisinin yapması esastır.
2. Yönettirme, öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, gereksinimleri, kararlı hale geldiği bir yaşta yapılmalıdır. Bu sekiz yıllık ilköğretimin sonları olan 14-15. yaşlar veya orta öğrenim dönemidir.
3. Yönettirme, çocuğun bütün öğrenim hayatında gösterdiği başarılar, özellikler, ilgiler, yetenekler, kişilik özellikleri ve özür durumu dikkate alınarak, çocuğun, ailesinin, öğretmenlerin, varsa çocuğa yardım eden iş öğreticisinin görüşleri alınarak danışman tarafından yapılmalıdır.
4. Yönettirme yıllarında çocuklar çevresindeki işler, meslek okulları, meslekler ve gerekleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmalıdırlar.
5. Yönettirme yıllarında, yakın çevrede çocuklar için okul içinde ve dışında çeşitli işlerde çalışma olanağı sağlanmalı, birinci elden yaşantılar kazanmalıdır.
6. Çocuklara iş ve çalışma ortamı ve koşulları hakkında bilgiler verilmeli, çeşitli işlere karşı çocukta ilgi uyandırılmalıdır.
7. Yönettirme yıllarında çocukların görmediği, bilmediği, yakın çevrede bulunmayan işler, meslekler ve gidilecek okullarla ilgili bilgiler verilmeli, çeşitli işlere karşı çocukta ilgi uyandırılmalıdır.
8. Özürlü çocukların yöneleceği işlerin toplumda uzun ömürlü olmasına dikkat edilmelidir. Kısa zamanda o işe ihtiyaç kalmaması halinde işsiz kalabilecekleri düşünülerek yönettirmede geçişi kolay veya uzun ömürlü işler tercih edilmelidir.
9. Yönettirmede değişmeye açık olmalı, ortaya çıkan durumlarda, gerekirse iş ve meslek değiştirilerek yönettirme yeniden yapılmalıdır.

Özürlüler için rehberlik hizmetlerinin işlevi, temelde, onların deneyimlerini zenginleştirmeleri için ortam hazırlamak ve bu deneyimlerini çok yönlü değerlendirmelerini, kendileri için en uygun tercih, plan ve kararlara yönelmelerine yardımcı olmaktır.

ÖZEL EĞİTİM ALANINDA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA

Özel eğitim alanında, rehberliğin amacı, bireyin, çevresini, içinde bulunduğu toplumu tanımaya, yeteneklerini en uygun bir şekilde kullanmasını ve geliştirmesini, karşılaştığı problemleri çözmeye ve en uygun kararları alma yeterliliğini kazanmasına, toplum içinde sevecek yapacağı bir iş sahibi olmasını sağlamaktır.

Özel eğitimde de rehberliğin yeri, normal eğitimdeki kadar önemli ve geniştir. Özel eğitimde rehberlik çocuğun özrünün farkına varıldığı, tanısının yapıldığı ve okula başladığı andan itibaren devamlı olarak “çocuğun kendisini” ve “ailesini” kapsayan bir hizmet alanı olarak düşünülmelidir.

Özel eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, duruma göre değişik kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Çocuğun devam ettiği okul bunların başında gelmektedir. Rehberlik merkezleri, hastane klinikleri, iş ve işçi bulma kurumu, rehabilitasyon merkezleri ile her özür alanı ile ilgili kurulmuş dernekler bu hizmeti yürütmeye çalışan kurumlar arasındadır. Fakat rehberlik, okulun görevleri arasında, ağırlık ve öncelik taşımaktadır. Rehberlik hizmetleri, genelde olduğu gibi bireyi tanıma, bilgi toplama; alıştırma; tanıtma; yöneltme; psikolojik danışma; değerlendirme ve izleme gibi hizmetleri kapsar. Aşağıda bu hizmetler özet olarak açıklanmıştır.

BİREYİ TANIMA VE BİLGİ TOPLAMA HİZMETLERİ

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde başta gelen hizmetlerden biri çocuğun kendisi, çevresi, ailesi, iş ve meslek durumları hakkında bilgi toplamaktır. Tanımanın kapsamına çocuğa ve özürüne, diğer özelliklerine ve durumlarına ilişkin bilgiler ile çevre, iş ve mesleklere ilişkin bilgiler, okullar ve bu okullara girebilmeye ilişkin bilgiler de girmektedir.

Özel eğitimde çocuğun özür ve problemlerine ilişkin bilgilerin toplanması önemlidir. Bu tür bilgilerin mümkün olduğu kadar ayrıntılı ve doğru olarak toplanması gerekir. Okul ya da sınıfta alınacak tedbirler, seçilecek yöntemler bu bilgilerin ışığında saptanacaktır. Onun için özürün türü, derecesi, meydana geliş zamanı, meydana geliş şekli, zaman geçtikçe özürde görülen olumlu ya da olumsuz gelişme ve değişiklikler, çocuğun aile bireylerinin özüre karşı tutumlarını ortaya çıkaracak bilgiler toplanmalıdır.

Çocuğun gelişim ve uyumunu etkileyecek aile ve çevreye ilişkin diğer bilgiler arasında, ailenin ekonomik, sosyal ve kültürel durumu, ailedeki çocuk sayısı, aile içinde aynı ya da aynı türden özürlü kişi bulunup bulunmadığı, çocuğun aile içindeki yeri gibi bilgiler sayılabilir.

Psikolojik testler ve test dışı bireyi tanıma, ölçme araç ve tekniklerinden yararlanarak, çocuğun yetenekleri, becerileri, ilgileri, alışkanlıkları, genel sağlığı duygusal, sosyal gelişim ve uyumuna ilişkin bilgiler de toplanmalıdır.

Çocuk hakkında toplanmış bilgilerin ışığında çocuğa kendini tanıması için fırsat ve olanaklar hazırlanmalıdır. Çocuğu tanımak kadar, çocuğu kendisine tanıtmak da rehberlikte çok önemlidir. Özel eğitime muhtaç çocuk özürünün farkında olmalı, güçlü ve zayıf yönlerini tanımalı, gerçekçi bir benlik geliştirmeli ve kabullenmelidir. Gerek çocuk için, gerekse çevre, okul, iş ve mesleklere ilişkin bilgilerin tazelik ve doğruluğu sağlanmalıdır. Bunun için tanıma ve bilgi toplama sürekli bir iş olarak kabul edilmelidir.

DURUMA ALIŖTIRMA HİZMETLERİ

Çocuğun yeni durumlara, geldiği okula , sınıfa ve ortama, çevreye alıştırması, rehberliğin üzerinde önemle durması gereken konulardan birisidir. Yatılı okullarda alıştırmaya daha çok önemlidir. Çocuk için okul herşeyi ile yeni, değişik ve yabancıdır. Araçlar farklıdır. Malzeme farklıdır. Uyulacak yeme, yatma, çalışma ve genel yaşam kuralları farklıdır. Yeni ve farklı şeyler çocuğu tedirgin eder. Çocuğun ortama ve günlük yaşama uyum sağlayabilmesi için bu dönemin iyi planlanıp uygulanması gerekir.

Durumlara alıştırmaya hizmetleri, okulun ve yakın çevrenin, olanaklarını tanıma, iş ve çalışma olanaklarını tanıma gibi genişleyerek devam ettirilmelidir.

Rehberlik eğitimde yönetim ve öğretimle birlikte dengeyi sağlayan bir hizmet olarak görülmektedir. Bu, özel eğitim için daha geçerlidir denebilir.

Özel eğitimde rehberlik hizmeti yerine göre, değişik kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Nerede olursa olsun, özel eğitime muhtaç çocuğun kendisi, ailesi büyük bir rehberlik ihtiyacı içindedir. Yönetim bunu sağlıklı bir biçimde yerine getirmelidir. Bir fikir verebilir inancıyla okulda özel eğitime muhtaç Öğrenciye yönelik rehberlik, Özürlü çocukların ailelerine yönelik rehberlik biraz ayrıntılı olarak incelenecektir.

OKULDA ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÖĞRENCİYE YÖNELİK REHBERLİK

Özel eğitim programlarından birine yerleştirilmesi gereken çocuk için tamlama (Teşhis) çalışmalarının Önceden yapılmış olması gerekir.Çocuk

okula ya da sınıfa yerleştirildiğinde bu bilgiler varsa onların eğitim ve rehberlik amacıyla kullanılmak üzere değerlendirilmesi yapılmalıdır. Yok olan ya da eksik bilgilerin, tanıma hizmeti olarak, tamamlanması yoluna gidilmelidir.

Diğer ünitelerde değinilen «taramalar» özenle uygulandığında farkında olunmayan zedelenme ve yetersizliklerin ortaya çıkarılması ve erken önlem alınması mümkün olur. Özel eğitimde çocuğun özür ve özelliklerine ilişkin bilgilerin toplanması önemlidir. Bu tür bilgilerin mümkün olduğu kadar ayrıntılı ve doğru olarak derlenmesi gerekir. Okul ya da sınıfta alınacak Önlemler, seçilecek yöntemler, araçlar bu bilgilerin ışığı altında saptanacaktır. Onun için özürün türü, derecesi, meydana geliş şekli, zaman geçtikçe özürde görülen değişiklik, çocuğun ve ailenin, özre karşı tutumunu belirleyici bilgiler toplanmalıdır.

Özürlü çocuğun kendine, arkadaşlarına, ailesine tanıtılmasına özen gösterilmelidir. Özürlü çocuğun ve ailesinin durumu olduğu gibi kabul etmesini sağlamak özel eğitimin ve rehberliğin ilk adımıdır. Özürlü öğrenci sınıfa uygun anlatımla tanıtılmalıdır. Tanıtılma özürü öğrenci tarafından, öğretmen tarafından yapılabilir.

Örneğin; sınıfta kekeme öğrenci varsa, bu öğrencinin dershanede bulunmadığı zamanda Öğretmen kekemeye gülmelerini, alay etmemelerini, arkadaşlarının şimdiki konuşmasının böyle olduğunu fakat ilerde onun da düzgün konuşabilir hale gelebileceğini, ona gülmeden, sakın biçimde dinleyerek yardım ettiklerinde bu güçlüğü daha kolay yenebileceğini sınıfa anlatabilir. Diğer özürler için de buna benzer tanıtımlar yapılabilir. Öğretmen özürü çocuğu özürüyle olduğu gibi kabul eder, sakın davranırsa sınıftaki Öğrencilere örnek olur.

Özürü çevreyi tanıtırma özür tür ve derecesine göre değişik yöntemleri kullanılmayı gerektirir. Kaynaştırma uygulamayan bir okula görme özürü bir öğrenci alındığında dershaneyi, okulu tanıtırma görenlerden biraz daha değişik olacaktır. Bazı araçları, eşyaları öğrenci eliyle yoklayarak tanıyabilir. Ona bu fırsat verilmeli ve yardım edilmelidir.

Özel eğitimde alıştırma Önemli bir rehberlik hizmeti olmaktadır. Bu

yatılı okullarda daha önemli görülmektedir. Binanın, araçların, çalışma programı) ve düzenlerdeki farklılıklar bir yana, akşamları önemli bir problem olmaktadır. Gündüz ders, oyun derken biraz oyalanabilen çocuğa akşam olunca bir gariplik çökebilir. Yorganı battaniyeyi başına çekip ağlayabilir. O bakmadan özel eğitimde rehberlik hizmeti çocuğun rahat bir uykuya gitmesini sağlayacak biçimde yürütülmelidir.

Dershane ve okulda fizik ortamın öze ve özürüye göre düzenlenmesi, çocuğun derslikte uygun yere oturtulması, kuralların ona göre düzenlenmesi çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyici rol oynamaktadır.

Yönelme ve yerleştirme hizmetlerinde özürü öğrenciler için daha titiz davranmak gerekir. Bu titizlik özürü öğrenci okula geldiğinde hangi sınıfa yerleştirilmesinden başlayıp, seçimlik derslerden hangisini alması, bu okul bitince bir üst okula mı, sanata mı, hangi okula, hangi sanata yöneltilmesine kadar uzanmalıdır. Eğer okul belirli bir özür grubu içinse, okuldan sonra o özür grubu için geçerli ve yararlı olabilecek okul, iş ve meslekleri saptamalıdır. Örneğin körler okulunda körlerin gidebileceği okulları, yapabilecekleri işleri, meslekleri saptamak gerekir. Bu okullara, iş veya görevlere nasıl başvurulacağını, oralara nasıl gidileceğini, aranan ve orada bulunan koşulların neler olduğunu gösterir bilgileri toplamak gerekir.

Özel eğitime muhtaç çocukların, ailelerinin psikolojik danışma hizmetine gereksinimi normallere göre daha belirgindir. Özür türü ve derecesine göre bu belirginlik farklılık gösterir. Psikolojik danışmada kullanılan yöntemler aynı olmakla birlikte çocuk ve aileyle yapılacak görüşmede, danışmada normallerden farklı bilgiler yer alacaktır. Görme, işitme, konuşma, zekâ geriliği vb. durumlarda o konulara ilişkin bilgi sahibi olmak gereklidir.

ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN AİLELERİNE YÖNELİK REHBERLİK

Ailede özürlü çocuğun oluşu aile içinde yeni bir durum yaratır. Aile bu durumda değişik tutumlara girer. Bu tutumlar ailenin merakından kaynaklanır. Bunlara bir bakalım.

Ailenin Merakı

Özürlü çocuğu olan aile çoğu kez başına gelen bu duruma bir anlam veremez. Problemi nasıl çözeceğini bilemez. Bu konularda bir çok yerlere başvurur. Bu başvurularda cevap aradığı bir takım sorular vardır. Bu soruların hepsine birden ailenin merakı diye bir başlık konulabilir. Bu sorular şöyle sıralanabilir. (Örnek olarak işitme yetersizliği alınmıştır.)

Durum ve problem nedir? Aile, İşitme yetersizliği olan çocuklarının gerçek probleminin ne olduğunu bilmek ister. Kendi basma buna bir ad koyamaz. Veya, o adı kendisi koymak istemez. Problem bir işitme yetersizliği midir? Yoksa bir dilsizlik mi? Yoksa bir zekâ geriliği mi? Bambaşka bir şey mi? Bunları bilmek ister. Öte yandan bu çocuğa sahip olmakla, bu çocukla ailenin gerçek problemi, derdi nedir? Onu bilmek, öğrenmek ister. Yukarda da değinildiği gibi herkes ayrı bir şey söylemektedir. Acaba eğitimci bu konuda ne der, onu da Öğrenmek ister.

Bu problem nereden kaynaklanmaktadır? Aile, bu çocuğun niye sağır olduğunu bilmek ister. Bu bir soy kovalayan durum mu? Babanın içki alışkanlığı mı, annenin hastalığı mı, beslenme yetersizliği mi, yoksa birlerinin dikkatsizliği mi çocuğun bu hale gelmesine sebep olmuştur, onu da bilmek ister. Bu konuda gerçek bilgiye sahip olmadan, ona inanmadan aile içindeki çekişme, suçlama bitmeyecektir.

Bu problem çözülür mü, yetersizlik düzelir mi? Hekimlik dilinde «prognoz» denen durum Özel eğitimde de geçerlidir. Aile, çocuklarının kulağının açılıp açılmayacağı, işitip işitmeyeceği, konuşup konuşmayacağı konusunda da meraklıdır. Eğitim kurumuna geldiğinde çocuklarının okuyup okuyamayacağı başka bir merak konusudur. Öğretmenle her karşılaşıldığında bu sorular sorulur.

Öğretmenlerden alınan cevapla yetinmeyip diğer eğitimcilere, yöneticilere aynı sorular yöneltilir. Verilen cevaplar kendi inançları ve dilekleri ile kıyaslanır.

Aile içi ilişkileri nasıl düzenleyelim? Ailelerin bir başka merakı, aile içinde bu çocuk olduğuna göre, ne yapalım bunu kardeşlerine nasıl anlatalım, kardeşlerin bu çocukla ilişkilerini nasıl düzenleyelim, misafirlige gidişte, eve misafir geldiğinde ne yapalım, çocuğu götürelim mi, gelen misafirin yanma çıkaralım mı, İlk kez karşılaşanlara durumu nasıl anlatalım, sokakta yürürken herkes çocuğumuza bakıyor, ne yapalım vb, soruların cevabını bulmaktır. Belki tıpkı yukarda verildiği gibi sorulmayabilir ama, aşağı yukarı aynı kapıya çıkan sorular sorulur. Bazen soru yerine kendilerinin tuttuğu yolu anlatır, bu yolun doğru olup olmadığı sorulur.

Okuması nasıl olacak? Çocuk bir okula, bir sınıfa yerleştirilmeden önce ve yerleştirildikten sonra da sürekli olarak karşılaşılabilecek sorulardan biri çocuğun «okuyup okuyamayacağı» ile ilgilidir. Buradaki okuyup okuyamama, öğretmenlerin anladığı anlamda okumayı söküp sökemeceği değildir. Ailenin merakı bu çocuk hangi okullarda, o okulların hangi bölüm veya dalında Öğrenimini sürdürmesi ile ilgilidir.

Evde, aile içinde çocuğa nasıl yardımcı olabilecekleri de bir başka merak konusudur. Evde tutulan yol anlatılır veya tasarlananlar söylenir, doğru olup olmadığı, olup olmayacağı sorulur.

Bu çocuğun geleceği nasıl olur veya bizden sonra hali nice olur? Ailelerin meraklandıkları konulardan biri de çocukların geleceğine ilişkindir. Eğitimine ilişkin soruların içinde buna kısmen değinilirse de, çoğu kez ayrıca sorulur. Öğrenimine devam ederse ne olur, edemezse ne olur, sonunda bir iş meslek sahibi olabilir mi, bir yuva kurabilir mi, çocukları olur mu, olursa normal olur mu, çocuklarına bakabilir mi, onları eğitebilir mi türünden sorularla meraklarını ortaya atarlar. Yukarıda değinildiği gibi bir kısım aileler «Haydi şimdi biz yanındayız, başındayız, bizden sonra ne olur?» diyerek merak ve üzüntülerini dile getirmeye çalışırlar.

Başka çocuğumuz olsa acaba nasıl olur? Bir kısım aileler, özellikle ilk ve tek çocukları özürü olanlarla, iki, üç özürü çocuğu olan aileler başka çocukları olursa normal olup olmayacağını merak ederler. O konularda sorular sorarlar.

Ailelerin merakı, soruların soruluş biçimi, ailenin ekonomik, sosyal ve kültürel seviyesi ile çocuğun özürünün türü, derecesi, oluş zamanı çocuğun diğer yeteneklerinin belirginliği, daha önce gördüğü eğitim, terapi ile bu konularda kazanılan deneyimden etkilenir. Ama genellikle öğretmenden, eğitim kurumundan bazı meraklarını aydınlatmalarını ve kendilerine yardımcı olunmasını beklerler.

Kaynaklar:

Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1998). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Özel Eğitime Giriş. Karatepe Yayınları. Ankara.

Kuzgun, Yıldız (1995). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. ÖSYM yayınları. Ankara.